

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΗ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΒΛΑΣΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΛΕΞΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλίππουπόλει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Δ. ΓΡΑΦΕΙΑΔΟΥ Ὑποδιευθ. τοῦ Ὁρφανοτροφείου Χατζηκώστα ἐν Ἀθήναις.

ΥΠΟ

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Διδάκτορας τῆς Φιλοσοφίας, καὶ εἰδικῶς τῆς παιδαγωγικῆς, π. γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ Κράτους κτλ.

ΕΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

(1 Μαΐου 1893 μέχρι 30 Ἀπριλίου 1894)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

1894

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΗΣ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙΣ

1304

8

ΒΑΣΙΛΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ, π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΛΕΞΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλίππουπόλει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΡΩΣΗ, Καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν Ἀρδακίῳ κλπ.

ΕΝ ΤΗ ΗΜΕΔΑΠΗ

Συνδρομὴ ἑτησίᾳ προπληρωτέα
δραχ. 6

Παρακαλοῦμεν τοὺς καθυστεροῦν-
τας νὰ ἀποστείλωσιν αὐτῇ ἐν
συστημένῃ ἐπιστολῇ.

ΥΠΟ

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΕΝ ΤΗ ΛΑΔΟΔΑΠΗ

Συνδρομὴ ἑτησίᾳ προπληρωτέα
φρ. χρ. 7

Ἀποστέλλεται διὰ συστημένης
ἐπιστολῆς εἰς μονόγροσσα γραμ-
ματόσημα Τουρκίας (5 γρ. 1 φρ.)

Ἄριθ. 1

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Μαΐου 1893.

Ἔτος Β'.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ : Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Ἐκπαιδεύσεως». — Περὶ τοῦ ἠθισμού ἐν τοῖς σχολείοις. — Ἡ τρια-
κοστὴ τῶν διδασκάλων τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους ἐν Λειψία συνέλευσις. — Ἡ διαγνωστικὴ καὶ θεραπευτικὴ ἐν τῇ ἀνα-
τροφῇ.

Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Ἐκ- παιδεύσεως».

Ἡ «Ἐκπαίδευσις» εἰσέρχεται ἀπὸ τοῦ Μαΐου εἰς τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας τῆς. Ρίπτουσα δὲ βλέμμα εἰς τὴν μικρὰν αὐτῆς ἱστορίαν χαίρει, διότι συναισθάνεται ἐκπληρωσάσα τὸ ἐαυτῆς καθῆκον μετ' εὐσυνειδησίας καὶ μετ' αὐταπαρνήσεως πολεμήσασα τὸ κακὸν πεπαροψιασμένως καὶ εὐτόλμως καὶ διαφωτίσασα θεμελιωδέστατα τῆς παιδαγωγικῆς ζητήματα, ἃ μέλλουσι νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ὁδηγὸς εἰς τὴν κρείττονα τῶν σχολείων διαρρύθμισιν, λυπεῖται ὅμως ὅτι πλεῖστοι τῶν διδασκάλων, ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ τῶν ὁποίων ἀγωνίζεται ἡ «Ἐκπαίδευσις» ἐπεδείξαντο ἀδιαφορίαν καὶ ἀμέλειαν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς τὴν Ἐκπαίδευσιν ὑποχρεώσεων τῶν ἀσύγνωστον, ἀσημονοῦντες ὅτι οὕτω δυσχεραίνεται τοῦ φύλλου ἡ ἐκδοσις καὶ στεροῦνται τὰ σχολεῖα ἐνδὸς συμβούλου καὶ προμάχου ἀναγκαιοτάτου ὄντος εἰς τὴν κανονικὴν τῶν σχολείων πορείαν καὶ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τῶν διδασκάλων. Ἄν ἐξαιρέσωμεν ὀλίγιστας ἐξαιρέσεις ἀρχαίων διαπρεπῶν διδασκάλων διακριθέντων πάντοτε διὰ τὸν ζῆλον αὐτῶν καὶ τὴν ἰκανότητα εἰς τὸ ἔργον τῶν, οἱ πλεῖστοι τῶν παλαιῶν δημοδιδασκάλων ἐπεδείξαντο καταπληκτικὴν ἀδιαφορίαν, αἱ δὲ διδασκάλισσαι ἐξαιρουμένων ὀλίγιστων, αἵτινες ὄντως διακρίνονται διὰ τὴν εὐσυνειδησίαν αὐτῶν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντός των ἄλλαι μὲν, καὶ αὐταὶ ἦσαν αἱ

πλεῖσταί, ἐπέστρεψαν ἀμέσως τὸ φύλλον, ἄλλαι δὲ τελευταῖον, ὅτε ἐζητήθη παρ' αὐτῶν ἡ συνδρομὴ, ἵνα ἀποφύγῃσι αὐτὴν. Καὶ οὕτως ἔχομεν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἀναγνώστας τῆς Ἐκπαιδεύσεως πολλοὺς μὲν σχετικῶς δημοδιδασκάλους ἐκ τῶν ἐκπαιδευθέντων ἐν τοῖς νέοις Διδασκαλείοις, ὀλίγους δὲ ἐκ τῶν ἀρχαίων δημοδιδασκάλων καὶ ὀλιγίστας διδασκαλίσσας. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν καὶ ψυχολογικῶς ἀληθές ὅτι ὅσῳ ὀλιγώτερα γνωρίζουσι, ὅσῳ βαναυσότερα ἀσκοῦσι τὸ ἔργον τῶν οἱ διδάσκαλοι, τόσῳ καὶ ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρονται εἰς τὸ τί λέγεται καὶ πράττεται ἐν αὐτῷ. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, ἢ μᾶλλον ὁ ἐν αὐτοῖς δρῶν διδάσκαλος εἶναι ἡ πηγὴ τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ, νομίζομεν ὅτι οἱ διδάσκαλοι, ὅσοι ἔτυχε νὰ ἀναγνωρισθῶσι τοιοῦτοι παρ' ἀξίαν ἐν καιροῖς ἀνωμάλοις, ἔχουσι καθῆκον νὰ προσπαθῆσωσι δι' ἰδίας μελέτης νὰ ἀποδῶσιν ἀξιοὶ τῆς θέσεώς των καὶ τῆς ἀποστολῆς των. Πολλοὶ τούτων πρέπει νὰ συναισθανθῶσιν ὅτι ἔχουσι σπουδαιοτάτας ἐλλείψεις καὶ πρέπει νὰ ἐργασθῶσι νὰ ἀναπληρώσωσιν αὐτάς. Ἄλλως δικαιοῦται ἡ πολιτεία αὐτοὺς ὡς ἀχρήστους νὰ ἀποπέμψῃ ἐκ τῶν σχολείων, ἐν οἷς πρέπει νὰ ἐργάζονται διδάσκαλοι εὐπαιδευτοὶ καὶ ζηλωταὶ τοῦ ἔργου των. Ἰδίᾳ δὲ ἀξία κατακρίσεως εἶναι ἡ ἀδιαφορία τῶν πλεῖστων διδασκαλισῶν πρὸς πᾶν ὅτι καθιστᾷ αὐτάς τελειότερας εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἔργου των. Αἱ κυριαὶ αὐταὶ πρέπει νὰ πεισθῶσιν ὅτι τὰ γράμματα, ὅταν τις ἐγκαταλείπῃ αὐτά, ἐγκαταλείπουσιν καὶ αὐτὰ ἐκείνον καὶ ὅτι καλὸς

ΒΑΣΙΛΕΥΣΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΔΩΡΗΣΙΑΤΟ

Π. Π. Οικονόμου

διδάσκαλος είναι ὁ αἰεὶ μελετῶν καὶ ἀφιερύ-
 μενος εἰς τὸ ἔργον του καὶ ἀγαπῶν αὐτὸ καὶ
 ἐπιδιώκων τὴν βελτίωσίν του. Βεβαίως εἶναι
 τῶν διδασκάλων ἡ τύχη οἰκτρά, ἡγανακτί-
 σαμεν δὲ σφόδρα διὰ τὴν συμπεριφορὰν τῆς
 πρώην Κυβερνήσεως, ἐχούσης τὰς καθ' ἑκα-
 τοντάδας παύσεις αὐτῶν καὶ μεταθέσεις εἰς
 τὴν ἡμερησίαν διάταξιν καὶ μετεχειρίσθημεν
 ἔστιν ὅτε διὰ τὴν ἀπανθρωπίαν ταύτην καὶ
 λέξεις πικρὰς κατὰ τῶν φητριστῶν καὶ
 ἀπερισκέπτων καὶ ἀλογίστων ἀνθρώπων,
 ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἀποκρύψωμεν ὅτι εὐρί-
 σκονται, δυστυχῶς καὶ διδάσκαλοι, οἵτινες
 διὰ τῆς ὀλιγωρίας αὐτῶν καὶ ἀμαθείας ἔχουσι
 καταστήσῃ ἑαυτοὺς οὐ μόνον ἀχρήστους καὶ
 βλαβεροὺς ἀλλὰ καὶ συντελοῦσιν εἰς τὸν ἐ-
 ξευτελισμὸν τοῦ ὀνόματος τοῦ διδασκάλου,
 καὶ εἶναι καθῆκον πάσης χρηστῆς καὶ εὐ-
 συνειδήτου Κυβερνήσεως νὰ ἀπομακρύνῃ
 αὐτοὺς ἐκ τῶν σχολείων διὰ παντὸς σφύζουσα
 τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν
 ἀβελτερίαν. Νομίζω δὲ ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ
 χωρισθῶσι οἱ καλοὶ διδάσκαλοι τῶν μὴ τοιού-
 των καὶ οἱ μὲν πρώτοι νὰ προστατευθῶσι, οἱ
 δὲ ἄλλοι νὰ ἀναγκασθῶσι νὰ ἐγκαταλίπωσι
 ἔργον, δι' οὗ παρακωλύουσι τὴν προόδον
 τοῦ ἔθνους. Ἄν ἀναγνωρίζωμεν ἀποστολὴν
 εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα μεγάλῃν, ἂν θεω-
 ρῶμεν αὐτὰ ὡς ἓνα τῶν θεμελιωδῶν παρα-
 γόντων εἰς τὸν ἐξευγενισμὸν τοῦ ἔθνους, δὲν
 λησμονοῦμεν πάλιν ὅτι ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐκ-
 πληροῦται μόνον διὰ καλῶν διδασκάλων, καὶ
 ὅτι πρώτιστα πάντων πρέπει νὰ στρέψω-
 μεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὴν ποιότητα
 τῶν διδασκάλων καὶ νὰ φροντίσωμεν ἐκ
 παντὸς τρόπου τοιούτους διδασκάλους νὰ
 ἔχωμεν, οἵτινες καὶ νὰ δύνανται καὶ νὰ θέ-
 λωσι νὰ ἐργασθῶσι πρὸς μὸρφωσιν τῶν μα-
 θητῶν. Πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ὑψηλόν, πρὸς
 τὸν τελειότερον καταρτισμὸν τῶν διδασκά-
 λων καὶ τῶν σχολείων καὶ τελειότεραν διοί-
 δησιν αὐτῶν ἐκδίδεται ἡ Ἐκπαίδευσις καὶ
 θὰ ἐκδίδεται μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ
 πολλὰ ἔτη, διότι ἐπιθυμοῦμεν διακαῶς νὰ
 κρατήσωσιν ὀρθότεραι καὶ ὑγιέστεραι σκέψεις
 περὶ τῶν σχολείων καὶ τῶν διδασκάλων, ἐ-
 πιθυμοῦμεν τὸ διδασκαλικὸν ἔργον νὰ ἄγεται
 ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου,
 ἐπιθυμοῦμεν ἐν τοῖς δημοτικῶν σχολείοις
 ὡς ἐν φυτωρίῳ νὰ παρασκευάζονται εὐθα-
 λεῖς καὶ ἀκμαῖοι κατὰ τε τὸ σῶμα καὶ τὴν
 ψυχὴν οἱ μέλλοντες τῆς πατρίδος ἡμῶν πο-
 λιταί. Πρὸς τοιοῦτον ὑψηλὸν σκοπὸν ἀπο-
 βλέποντες εὐχαρίστως ὑποβάλλομεν ἡμᾶς
 αὐτοὺς εἰς στερήσεις, παραβλέπομεν τὰς
 δυσχερείας τοῦ ἔργου καὶ ἐξακολουθοῦμεν

τὸν ἀγῶνα μετὰ σθένους καὶ πεποιθήσεως,
 ἢν ἐμπνέει ἡμῖν ἡ ἀγιότης τοῦ ἔργου καὶ ἡ
 ἐλπίς ὅτι ἐπὶ τέλους θὰ ἐπικρατήσωμεν.
 Ἡμεῖς δὲν ἀποκρούτομεν ὅτι ἰδιαίτερον ὅλως
 χαρὰν αἰσθανόμεθα ἀναλογιζόμενοι ὅτι κατὰ
 τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐμφανίσεως τῆς Ἐκ-
 παιδεύσεως εὐθὺς ἐν ἀρχῇ θερμοὶ ὄπαδοὶ καὶ
 ὑποστηρικταὶ ἐνεγράφησαν εἰς αὐτὴν οἱ ἄ-
 ριστοι τῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν
 πανταχοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅτι οἱ λόγοι ἡμῶν
 εὖρον ὑποδοχὴν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, οἵ-
 τινες δι' ἐπιστολῶν ἐθάρρυναν ἡμᾶς νὰ ἀγω-
 νισθῶμεν ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν σχολείων.
 Τοιοῦτος εὐγενὴς πυρὴν συνταχθεὶς περὶ
 τὴν Ἐκπαίδευσιν δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ ἀφο-
 μοιώσῃ περὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους διδα-
 σκάλους, οἵτινες πάντες ἐν μιᾷ ψυχῇ καὶ
 καρδίᾳ, ἐπόμενοι εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστή-
 μης, ὅπερ πνέει διὰ τῆς Ἐκπαιδεύσεως, θὰ
 ἀφιερωθῶσιν εἰς τὴν μετὰ λόγου ἐν τῷ σχο-
 λείῳ ἐργασίαν ὠφελούσας καὶ ἀναπτύσ-
 στοντες διὰ τῆς πεφωτισμένης αὐτῶν διδα-
 σκαλίας τοὺς μαθητὰς τῶν καὶ συντελοῦντες
 οὕτω εἰς τὸν τελειότερον καταρτισμὸν τοῦ
 ἔθνους.

Εἰ καὶ αἱ περιστάσεις, ὑφ' ἃς ζῶμεν, δὲν
 ἐπιτρέπουσι νὰ χαίρωμεν, ἐν τούτοις δὲν
 πρέπει νὰ ἀποκρύψωμεν ὅτι κατὰ θεῖαν εὐδο-
 κίαν κατελύθη Κυβέρνησις δυσμενέστατα σκε-
 φθεῖσα καὶ πράξασα κατὰ τῶν σχολείων καὶ
 τῶν διδασκάλων καὶ ἥδη ὑποφώσκει ἐλπίς
 ὅτι τὰ τῶν σχολείων θὰ τύχωσι ὑπὸ τῶν
 νέων ἀνδρῶν τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας
 καὶ ἀγάπης καὶ προστασίας. Ἡ Ἐκπαί-
 δευσις, ἥτις κατέτριψε πολὺν χρόνον αὐτῆς
 εἰς τὸν ἔλεγχον ἀνηκούστων ἀτασθαλιῶν κατὰ
 τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν σχολείων, κατὰ τῶν
 διδασκόμενων ἐν αὐτοῖς μαθημάτων, κατὰ
 τῶν διδασκάλων αὐτῶν ἐλπίζει ὅτι ὑπὸ τοὺς
 νέους ὄρους τῆς διοικήσεως τῶν σχολικῶν
 πραγμάτων, ὅτε δὲν θὰ ὑπάρχωσι βεβαίως οἱ
 κακὰ κατὰ τῶν σχολείων σκεφθέντες καὶ πρά-
 ξαντες, οὐδεμίαν ἀφορμὴν θὰ ἔχη νὰ ἐ-
 λέγχῃ καὶ ὅτι θὰ ἀσχοληθῇ ἀποκλειστικῶς
 εἰς τὸ παιδαγωγικὸν αὐτῆς μέρος παρέχουσα
 εἰς τοὺς διδασκάλους πρὸς ἀνάγνωσιν πᾶν
 ὅτι δύναται νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς τελειο-
 τέρους πρὸς ἀσκήσιν τοῦ μεγάλου αὐτῶν
 διδασκαλικοῦ ἔργου. Διὰ τοῦτο ἐλπίζω ὅτι
 κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο πάντες οἱ διδάσκαλοι καὶ
 αἱ διδασκάλισσαι θὰ δεῖξωσι πρὸς τὴν Ἐκ-
 παιδευσιν μερίζονα προθυμίαν, ἀναλογιζό-
 μενοι ἔνθεν μὲν ὅτι ἐν αὐτῇ θὰ εὐρίσκωσι
 χρησιμώτατα καὶ ἀναγκασιότατα πράγματα
 εἰς τὴν μετὰ λόγου τοῦ ἔργου τῶν ἀσκήσιν,
 ἔνθεν δὲ ὅτι ἡ Ἐκπαίδευσις ἐτάχθη φρουρὸς

ἀγρυπνος τῶν δικαίων αὐτῶν καὶ ὅτι ὡς τοι-
 αῦτη δίκαιον εἶναι νὰ συντηρῆται ἀναλώμασι
 ἐκείνων, ὑπὲρ ὧν μάχεται. Ἐλπίζω δὲ ὅτι
 καὶ ὁ σύνδεσμος τῶν δημοδιδασκάλων θὰ
 πεισθῇ καὶ ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ὅτι
 οὐδεμίαν ἀνάγκη παρίσταται ἐκδόσεως καὶ
 δευτέρου περιοδικοῦ χάριν τῶν διδασκάλων,
 ἀφ' οὗ οἱ διδάσκαλοι δυσκολεύονται νὰ ὑπο-
 στηρίξωσι τὸ ἔν, καὶ ἀφ' οὗ ἡ Ἐκπαίδευσις
 προσφέρεται καὶ οἴκοθεν νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ
 δίκαια τῶν δημοδιδασκάλων, εὐχαρίστως
 δὲ παρέχει τὰς ἑαυτῆς στήλας πρὸς διατύ-
 πωσιν τῶν δεόντων γενέσθαι. Ἡ διαίρεσις
 τῶν δυνάμεων εἶναι ἐξασθένεισι τοῦ ἀγῶνος
 καὶ τοῦτο γινώσκουσι καλῶς πάντες οἱ δι-
 δάσκαλοι οἱ οὕτω καλῶς τὸν μῦθον τοῦ Αἰ-
 σώπου περὶ τῆς δέσμης τῶν βράβδων ἐρμυ-
 νεύοντες εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν. Διὰ τοῦτο
 ἐλπίζω ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο πάντες οἱ δι-
 δάσκαλοι ἠνωμένοι θὰ συμπράξωσιν μὲ τὴν
 Ἐκπαίδευσιν καὶ θὰ ἐπιτελέσωσι τὸ κα-
 θῆκόν των ἕκαστος νὰ ἐκδίδεται αὕτη καθ'
 ἑβδομάδα, καὶ νὰ ἀποστέλληται δωρεὰν
 πρὸς πάντας, ὅσοι ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς αὐ-
 τῶν θέσεως καὶ δράσεως ἐν τῇ πολιτείᾳ
 δύνανται νὰ ὠφελήσωσι τὸν ἡμέτερον ἀγῶνα
 καὶ νὰ ἀναδείξωσι τὰ σχολεῖα τοῦ λαοῦ
 ἀληθῆ αὐτοῦ ἐκπαιδευτήρια, τιμῶντες καὶ
 προστατεύοντες καὶ συντρέχοντες τοὺς ἐν
 αὐτοῖς ἐργαζομένους διδασκάλους. Καὶ πολ-
 λάκις εἶπον καὶ νῦν ἐπαναλαμβάνω μετ' ἐν-
 τονωτέρας φωνῆς. «Διδάσκαλοι, ἀφήσατε
 τὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὴν μικροψυχίαν καὶ τὸ
 χαμαιζήλον καὶ τὴν ἐντέλειαν, καὶ πεισθῆτε
 ὅτι εἴθε οἱ μεγαλείτεροι καὶ ἀποτελεσματι-
 κώτεροι ἐργάται ἐν τῇ συμπύξει ἔθνικοῦ
 φρονήματος καὶ ἔθνικοῦ μεγαλείου, καὶ ἐργα-
 σθῆτε δι' ὅλων ἡμῶν τῶν δυνάμεων νὰ
 σᾶς ἀναγνωρίσῃ τοιοῦτους τὸ ἔθνος καὶ νὰ
 σᾶς τιμῆσῃ καὶ νὰ σᾶς ἀνταμείψῃ. Ἀλλὰ τὸ
 πρώτιστον ὡς πρὸς τοῦτο καθῆκον ἡμῶν εἶνε
 νὰ φανῆτε διδάσκαλοι ἄξιοι τῆς τιμῆς τῆς
 τιμῆς. Τοῦτο δὲ θὰ κατορθώσῃτε διὰ τῆς ἀνα-
 γνώσεως βιβλίων ὀδηγητικῶν εἰς τὸ ἔργον
 σας, μάλιστα δὲ τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἥτις πρέ-
 πει νὰ μένῃ ἡμῖν ἀχώριστος φίλος καὶ σύμ-
 μαχος καὶ σύμβουλος καὶ προστάτης. Ἀν-ἀλή-
 σατε ἐξ αὐτῆς πεποίθησιν εἰς ὑμᾶς αὐτοὺς,
 φωτισμὸν εἰς τὸ διδασκαλικὸν ὑμῶν ἔργον,
 συμπάθειαν δὲ καὶ συμμετοχὴν καὶ ἀγάπην
 πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἀπόφασιν νὰ συντελέ-
 σῃτε εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν τοῦ ἔθνους μαχό-
 μενοι καρτερικῶς καὶ γενναίως ὑπὲρ τῆς ἀ-
 ναδείξεως τῆς πατρίδος ὑμῶν εὐδαίμονος
 καὶ κραταιᾶς. Πεισθῆτε δὲ ὅτι τὸ ἀληθὲς ὑμῶν
 συμφέρον ἐγκείται ἐν τῇ ἀγνῇ καὶ ἐνθου-

σιώδει ὑμῶν ὑπηρεσία πρὸς μὸρφωσιν τῶν
 πολιτῶν καὶ μὴ λησμονῆτε ὅτι σεῖς εἴθε οἱ
 θεμελιούντες τὸ ἔθνικόν ὑμῶν μεγαλεῖον.
 Ἄναλόγως δὲ τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῶν ζητή-
 σατε νὰ τιμᾶσθε παρὰ τῆς κοινωνίας καὶ
 τῆς πολιτείας, ἢν πείσατε καὶ διὰ λόγων
 καὶ δι' ἔργων ὅτι εἴθε ἄξιοι κρείττονος τύ-
 χης καὶ ἀγαθωτέρας ὑπολήψεως. Ὑπὲρ
 πάντων τούτων ἀγωνίζεται ἡ Ἐκπαίδευσις,
 διερμηνεύουσα τοὺς πόθους ὑμῶν καὶ τὰς
 ἀνάγκας καὶ δίκαιον εἶναι νὰ τύχη τῆς ἐγ-
 καρδίου ὑμῶν ἀγάπης καὶ συνδρομῆς.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΘΙΣΜΟΥ ΕΝ ΤΟΙΣ
 ΣΧΟΛΕΙΟΙΣ

Ἐν τοῖς σχολείοις δὲν ἐκτιμᾶται ἰκανῶς ἢ καὶ
 ἀγνωεῖται παντελῶς μία σπουδαιότατη παιδαγωγικὴ
 δύναμις, ὁ ἐθισμὸς, ὅστις ἀπαρτισθεὶς πλέον καὶ
 λειτουργῶν ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῆς βουλήσεως τοῦ
 ἀνθρώπου καλεῖται ἐξίς. Οἱ παλαιοί, οἵτινες εἶναι
 ἐν παντὶ διδάσκαλοι τοῦ κόσμου, ἀντελήφθησαν καὶ
 ἐνταῦθα καθαρῶς τοῦ ὀρθοῦ καὶ ἀπήτησαν πρὸς τε-
 λείαν παιδευσιν τοῦ ἀνθρώπου τρία τινά, τὴν φύ-
 σιν, τὸν λόγον, (ὃν καλοῦσι καὶ ἐπιστήμην καὶ δι-
 δαχὴν καὶ μάθησιν καὶ εἰδήσιν) καὶ τὸ ἔθος (ὃ-
 περ καλοῦσι καὶ ἀσκήσιν καὶ μελέτην). Καὶ ὁμοίως
 ὁ ἐθισμὸς αὐτὸς ἢ τὸ ἔθος ἐν τῇ μικρᾷ ἡλικίᾳ τῆ
 σφόδρα μιμητικῆ καὶ εὐπλάστῳ εἶναι οἰοεὶ ἐνδε-
 δειγμένους ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς καὶ ἔπρεπε νὰ ἀ-
 ποτελῇ μίαν ἐκ τῶν σπουδαιότερων τοῦ διδασκάλου
 ἐργασιῶν ἐν τῷ σχολείῳ. Ἀφ' οὗ ὁ σκοπὸς τῆς ἐν
 τῷ σχολείῳ ἐργασίας εἶναι οὐ μόνον νὰ φωτίσωμεν
 διὰ τῆς διδασκαλίας τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ τί εἶναι
 καὶ γίνεται ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ νὰ μορφώσω-
 μεν, ἢ ἐξευγενίσωμεν αὐτοὺς, ἐν ἄλλαις λέξεσι νὰ
 καταστήσωμεν αὐτοὺς καλοὺς κἀγαθοὺς, πρέπει νὰ
 φροντίσωμεν νὰ ἐμψυευθῶσιν αὐτοὺς ἐκ μικρᾶς ἡ-
 λικίας καλὰ συνήθειαι, ὥστε καὶ κατὰ τὸ ἐσωτερι-
 κὸν καὶ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν νὰ ἐμφανίζονται ἄν-
 θρωποι τέλειοι, ὅσον ἐνδέχεται. Ὅτι πρέπει νὰ εἶναι
 ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ μεγάλῃ ἡλικίᾳ πρέπει νὰ ἀρχίσῃ
 νὰ γίνηται τοιοῦτος ἐν τῇ μικρᾷ. «Πάντα γάρ, ὅσα
 δυνατὸν ἐθίζειν εὐθὺς ἀρχομένων βέλτιον ἐθίζειν.»
 εἶπεν ἡδὴ ὁ Ἀριστοτέλης. Καὶ διὰ τοῦτο φρονου-
 μεν ὅτι ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ ὁ ἐθισμὸς πρέπει
 νὰ λάβῃ μεγάλην ἑκτασιν καὶ νὰ μὴ περιορίζηται
 μόνον εἰς τὸ ἠθικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ διανοητικόν
 μέρος τῆς παιδείσεως. Ἄν ὁ ἐθισμὸς ἀποβαίνῃ
 φύσις κατὰ τὸ λόγιον *consuetudo est altera na-
 tura*, δὲν ἔπρεπε τὸ μέγα τοῦτο μέσον τὸ συμπλη-
 ροῦν, τὸ ἐπαυξάνον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, νὰ κλη-
 λιεργῆται ἐν τοῖς σχολείοις μετὰ τῆς προσηκούσης

ἐπιμελείας καὶ ἐν ταῖς καλαῖς τοῦ σχολείου συνηθείαις νὰ εὐρίσκη στήριγμα σπουδαῖον ὁ μετὰ ταῦτα τοῦ ἀνθρώπου βίος προφυλαττόμενος οὕτως ἀπὸ τὰς κακὰς ἔξεις, ὅσας ἡ τύχη καὶ τὰ πάθη τὰ ποικίλα γεννῶσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον; Τοσοῦτον δὲ μεγάλη ἐμφανίζεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἡ σπουδαίότης τοῦ ἔθιμου, ὥστε δὲν διστάζομεν νὰ θεωρήσωμεν τοῦτον ὡς μέτρον ἂν οὐχὶ ἀνώτερον, πάντως ὁμῶς ἰσοδύναμον πρὸς τὴν διδασκαλίαν. Ὁ πεπαιδευμένος ἄνθρωπος, καὶ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἐργάζονται πάντα τὰ σχολεῖα τὰ μορφωτικὰ ὡς καὶ τὰ δημοτικὰ νὰ διαπλάσωσιν ἄνθρώπους πεπαιδευμένους, εἶναι καλλιτεχνικόν τι ἔργον καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ κατὰ τοὺς τρόπους. Ἀλλὰ τοιοῦτος δὲν προκύπτει διὰ μιᾶς, ἀλλὰ γίνεται βαθμηδὸν σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἀσκήσεως. Ὁ ἄνθρωπος παιδευόμενος δὲν μένει παθητικὸς ὡς τὸ μάρμαρον, ἐξ οὗ ὁ γλύπτης διαπλάττει οἷαν θέλει μορφήν, χωρὶς αὐτὸ νὰ ἀντιτάξη καμμίαν ἐσωτερικὴν ἀντίστασιν ἢ νὰ φέρῃ τροποποιήσιν εἰς τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ τεχνίτου, ἀλλ' ἐνεργητικὸς, προσοικειούμενος τῇ ἰδίᾳ ἐνεργείᾳ καὶ βουλῆσει γνώσεις καὶ συνηθείας μὴ ὑπαρχούσας μὲν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ σχηματιζόμενας κατὰ λόγον τῆς προτέρας αὐτοῦ πείρας καὶ τῆς φύσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου ὀρίζεται οὐχὶ ἐκ τοῦ τί γινώσκει, ἀλλ' ἐκ τοῦ τί δύναται, τὸ δὲ δύνασθαι μαθάνει ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πράττειν, ἀνάγκη διὰ τοῦ ἔθιμου νὰ ἐξεγείρωμεν τὴν πρὸς ἑαυτὸν πεποίθησιν τοῦ παιδὸς καὶ τὴν τόλμην εἰς τὸ πράττειν, μὲ αὐτὸν ὁμῶς τὸν ὅρον πᾶσα πράξις αὐτοῦ νὰ εἶναι σκόπιμος καὶ νὰ ἐκτελεῖται καταλλήλως. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἡ προσήκουσα τοῦ διδασκάλου ὑφήγησις καὶ ἐπιτήρησις, μάλιστα δὲ τὸ παραδειγμα αὐτοῦ. Τὴν πράξιν ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ μαθάνῃ διὰ τῆς πράξεως, καὶ τὸ λέγειν διὰ τοῦ λέγειν. Κατόπιν δὲ προόδους τῆς διδασκαλίας θὰ προσκτῆσθαι καὶ τὸν λόγον τῶν ἑαυτοῦ πράξεων, ὃν θὰ ἔχη ὡς στήριγμα τῶν ἑαυτοῦ ἠθῶν. «Καὶ καθάπερ τοὺς χάρακας οἱ γεωργοὶ τοῖς φυτοῖς παρατιθέασιν, οὕτως οἱ νόμιμοι τῶν διδασκάλων ἐπιμελεῖς τὰς ὑποθήκας καὶ παραινήσεις» παρεισάγουσι τοῖς νέοις, ἵνα ὀρθὰ τούτων βλαστάνῃ τὰ ἦθη.»¹⁾

Ὁ φιλόσοφος Σχοπεγχαῦερος ταυτίζει τὴν συνηθειάν πρὸς τὸν ἐν τῇ φύσει κρατοῦντα νόμον τῆς ἀδρανείας καὶ φρονεῖ ὅτι ἡ συνηθεια εἶναι ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ ὅ,τι ἐν τῷ ὕλικῷ ἡ ἀδράνεια.

«Ἡ ἀλήθης τῆς συνηθείας δυνάμεις λέγει στηρίζεται κυρίως εἰς τὴν ἀδράνειαν, ἥτις ἐξοικονομεῖ καὶ εἰς τὴν διάνοιαν καὶ εἰς τὴν βούλησιν, τὴν ἐργασίαν, τὰς δυσκολίας ὡς καὶ τὸν κίνδυνον νέας ἐκλογῆς καὶ ἐπιτρέπει ἡμῖν σήμερον νὰ πράττωμεν, ὅτι ἤδη ἐπράξαμεν χθὲς καὶ ἑκατοντάκις πρότερον καὶ περὶ οὗ

(1) Πλούτ. περὶ παιδῶν ἀγωγῆς VII, σ. 8.

γινώσκωμεν ὅτι φέρει ἀσφαλῶς εἰς τὸν σκοπὸν. Ἡ ἀλήθεια δὲ τοῦ πράγματος ἐγκτελεῖται βελύτερον διότι πρέπει νὰ νοηθῇ ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ καὶ ὄχι, ὡς φαίνεται, ἐκ πρώτης ὄψεως. Ὅτι εἶναι εἰς τὰ σώματα, τὰ κινούμενα διὰ μηχανικῶν αἰτιῶν ἢ δυνάμεις τῆς ἀδρανείας, τὸ αὐτὸ εἶναι διὰ τὰ σώματα τὰ κινούμενα ὑπὸ λόγων ἢ δυνάμεις τῆς συνηθείας. Αἱ πράξεις, ἅς ἐκτελοῦμεν ἐξ ἀπλῆς συνηθείας, γίνονται κυρίως ἄνευ ἰδιαίτερας ἀποκλειστικῆς πρὸς τὴν εἰδικὴν ταύτην περίπτωσιν ἐνεργούσης αἰτίας· καὶ διὰ τοῦτο πράττοντες κατὰ συνηθειάν δὲν σκεπτόμεθα τὸ παράπαν περὶ τῆς πράξεως ἡμῶν. Μόνον τὰ πρῶτα ἀντίτυπα πάσης πράξεως ἡμῶν μεταβληθείσης εἰς συνηθειάν εἶχον μίαν αἰτίαν, ἐν κινῶν, οὗ ἡ ἐπενέργεια εἶναι ἡ παρούσα συνηθεια, ἥτις ἀρκεῖ, ὅπως ἡ πράξις χωρὶς ἐν τῷ μέλλοντι προσωτέρω ἀφ' ἑαυτῆς. Ἀκριβῶς ὅπως ἐν σῶμα κινήθῃ διὰ μιᾶς ὄψεως δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀλλῆς, ἵνα ἐξακολουθήσῃ τὴν κίνησίν του, καὶ θὰ ἐξακολουθῇ κινούμενον ἐσαεὶ, ἐν ὅσῳ δὲν ὑπάρξῃ τι τὸ κωλύον, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ζῴοις, παρ' οἷς ἡ παιδείσις εἶναι συνηθεια ἐξαναγκαστή. Ὁ ἵππος σύρει, ἀφιέμενος, τὸ κάρρον καὶ προχωρεῖ περαιτέρω, χωρὶς νὰ παρακινήται πλέον πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἀγωγέως. Ἡ κίνησις αὕτη εἶναι ἡ ἐνέργεια τῶν κτυπημάτων τῆς μάστιγος, δι' ὧν κατ' ἀρχὰς περικινήθη νὰ βραδίξῃ ἐμπρὸς καὶ ἀδικαιωσίθησιν ὡς συνηθεια κατὰ τὸν νόμον τῆς ἀδρανείας.— Ταῦτον πάντα δὲν εἶναι ἀπλῆ παραβολή, ἀλλὰ τι περισσότερο. Εἶναι ταυτότης τοῦ πράγματος, δηλ. τῆς θελήσεως κατὰ τοὺς λίαν διαφόρους βαθμοὺς τῆς ἐκδηλώσεώς της, κατ' οὗς ὁ αὐτὸς τῆς κινήσεως νόμος λαμβάνει διαφόρους μορφάς.»

Ἀφ' οὗ λοιπὸν κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἡ συνηθεια δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ ἡ θέλησις ἢ ἐπενεργούσα μηχανικῶς ἄνευ πλέον τῆς ἰδιαίτερας ἡμῶν προσοχῆς, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν πῶς σχηματίζεται αὕτη.

«Ἐάν τις θέλῃ νὰ μάθῃ ἀνάγνωσιν ἢ κλειδοκύμβαλον, κατ' ἀρχὰς πρέπει νὰ ἐνεργήσῃ πρὸς τοῦτο ἢ διάνοιά του καὶ ἡ θέλησις του ἐπιτήδης. Πρέπει δηλ. νὰ λάβῃ καθαρὰν γνῶσιν ἐνὸς ἐκάστου γράμματος, ἐκάστης λέξεως, ἐκάστου μουσικοῦ σημείου, καὶ νὰ συνδέσῃ ταῦτα μὲ τὰς ἀπαιτούμενας κινήσεις πρὸς ὁμιλίαν ἢ πρὸς τὸ παίξιν. Πρέπει, ὅταν ἴδῃ ἐν μουσικῶν σημείων, πρῶτον νὰ σκεφθῇ τί σημεῖον εἶναι αὐτὸ καὶ ἔπειτα ποῦ εὐρίσκεται ὁ τόνος αὐτὸς εἰς τὸ ὄργανον, ὃ παίζει. Ἀφ' οὗ δὲ ἀσκηθῇ εἰς τοῦτο καὶ ἀποκτήσῃ δεξιότητα, τότε παραλαμβάνει ὁ νωτιαῖος μυελὸς τὰς λειτουργίας τῆς διανοίας καὶ δυνάμεθα νὰ ἀναγινώσκωμεν ἢ νὰ παίζωμεν κλειδοκύμβαλον, χωρὶς νὰ σκεπτόμεθα καθόλου εἰς τοῦτο. Πᾶς τις ἀναγινώσκων ἢ παίζων θὰ ἐδοκίμασε ὅτι ἐνίοτε ποιεῖ καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο, ἐν ᾧ ἔχει τὸν νοῦν του ἀλλαχού, ὅτι τοσοῦτον δύναται νὰ εἶναι βεβουθισμένος εἰς ἄλλας σκέψεις, ὥστε νὰ μὴ καταλάβῃ τί ἀνέγνωσε ἢ τί ἔπαιξε. Ὅτι ἐν τῇ

μιᾶ περιπτώσει μεσιτεύεται διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐγκεφάλου ἐκτελεῖται ἐν τῇ ἄλλῃ περιπτώσει διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Τὸ πρᾶγμα ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσιν εἶναι τὸ αὐτό, αἱ αὐταὶ ἰδέαι σχηματίζονται καὶ ἐκτελοῦνται, ἢ αὐτὴ διανοητικὴ ἐργασία ὑπόκειται ὡς βᾶσις. Ἡ διαφορὰ ἐγκτελεῖται ἐν τούτῳ ὅτι ἐν τῇ μιᾷ περιπτώσει συμβαίνει τι ἐν ἐπιγνώσει, ὅπερ ἐν τῇ ἄλλῃ γίνεται ληληθότως. Ἐν τῇ μιᾷ περιπτώσει τὸ πρᾶγμα ἐκτελεῖται ἐν τῇ κατωτέρᾳ περιοχῇ τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας, ἐν τῇ ἄλλῃ ὁμῶς μετέχει καὶ ἡ διάνοια.» Πρὸβλ. Jessen, Δοκίμιον θεμελιώσεως τῆς ἐπιστημονικῆς ψυχολογίας σ. 402.

Ὁ φυσικὸς οὗτος μηχανισμὸς, κατ' ὃν διὰ τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως μιᾶς πράξεως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πάντοτε γινόμενης δυνάμεθα νὰ ἐμρυτεύσωμεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τὴν ὁρμὴν πρὸς τὴν πράξιν αὐτὴν καὶ τὴν ἀκόλουτον καὶ ἀσφαλῆ καὶ εὐκόλον ἐκτέλεσιν αὐτῆς, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς σπουδαιότατος μηχανισμὸς εἰς τὴν πρόσδον τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τῶν διδασκάλων πρὸς ἐξευγενισμόν τοῦ ἀνθρώπου. Καθῆκον αὐτῶν εἶναι νὰ ἀσκήσωσι τοὺς μαθητὰς αὐτῶν νὰ ἔχωσι καλὰ ἔθιμα. Πῶς δὲ ταῦτα σχηματίζονται, κατανοεῖ τις εὐκόλως ἐκ τῶν πρόσθεν εἰρημένων. Ἐπιμονὴ τοῦ διδασκάλου νὰ συμμορφῶνται οἱ μαθηταὶ ἀπροφασίστως πρὸς τὰ ἔθιμα τοῦ σχολείου καὶ κριτερία αὐτοῦ μέχρις ὅτου ταῦτα γίνωσι δευτέρω φύσις τῶν μαθητῶν. Τοιαῦτα ἔθιμα καλὰ τοῦ σχολείου εἶναι πολλὰ, περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ὁποίων θὰ ὀμιλήσωμεν ἐν ἐκτάσει ἐν τοῖς ἐπομένοις φύλλοις τῆς Ἐκπαίδευσως.

Η ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΕΝ ΛΕΙΨΙΑ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

ΣΗΜ. Ἐν Λειψίᾳ διατρέβει ὁ πρῶτος καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Β. γυμνασ. κ. Σ. Σακελλαρόπουλος συμπληρῶν τὰς φιλολογικὰς αὐτοῦ μελέτας καὶ καταγινόμενος περὶ τὴν σπουδὴν τῶν σχολικῶν τῆς Γερμανίας πραγμάτων. Ὡς δὲ συμβαίνει εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἄνδρας τοὺς ἀγαπῶντας παντὸς ἄλλου μᾶλλον τὴν πατρίδα τῶν ἢ ἀντιλήψιν τῶν καλῶν τοῦ πολιτισμοῦ, ὧν ἀπολαύουσιν αἱ ξένοι χῶραι, διεγείρει ἐν αὐτοῖς μελαγχολίαν ἀναμνησκομένους πῶς ἔχουσι τὰ τῆς πατρίδος τῶν καὶ πόθον διακαῆ νὰ λάβωσι καὶ τὰ ἡμέτερα ποιᾶν τινὰ τάξιν καὶ εὐνομίαν. Οὐδεὶς ἄλλος εἶναι, νομίζω, τραγικώτερος πόνος ἢ νὰ βλέπῃ τις τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ ἔθνους του. Ὑπὸ τοιοῦτου εὐγενοῦς πόθου καὶ πόνου κινούμενος ὁ φίλος ἡμῶν κ. Σακελλαρόπουλος ἐπέστειλεν ἡμῖν τὴν κατωτέρω δημοσιευμένην ἐκθεσιν περὶ τοῦ μεγάλου τῶν Γερμανῶν δημοδιδασκάλων συνεδρίου, ἣν καταχωρί-

ζομεν προθύμως, ἵνα ἴδωσιν οἱ παρ' ἡμῖν πολιτικοὶ καὶ διδασκαλοὶ, οἱ μὲν πρῶτοι πῶς φέρονται ἀλλαχού πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους καὶ πῶς ὀμιλοῦσιν ὑπὲρ αὐτῶν εἰ ὑπουργοὶ καὶ οἱ δήμαρχοι, οἱ δὲ δημοδιδασκαλοὶ ὅποιαν δυνάμιν ἀσκοῦσιν ἐν Γερμανίᾳ οἱ συνάδελφοί των κατορθώσαντες διὰ τῆς φιλομαθείας των καὶ τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεώς των καὶ διὰ τῆς φιλοπόνου ἐργασίας των ἐν τῷ σχολείῳ καὶ διὰ τῆς δραστηρίου ἐνεργείας των ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ νὰ καταλάβωσι θέσιν ἐπιζήλον. Τὴν θέσιν τῶν Γερμανῶν δημοδιδασκάλων ἔχομεν καὶ ἡμεῖς πρὸ ὀφθαλμῶν ἀγωνιζόμενοι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου νὰ ἐμπνεύσωμεν εἰς τοὺς παρ' ἡμῖν δημοδιδασκάλους τὰς ἀρετὰς ἐκείνων. Ἀλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἐξφειώθησαν φαίνεται πρὸς τὴν δυστυχίαν καὶ πρὸς τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ δὲν τολμῶσι νὰ φθάσωσιν εἰς μίαν ἀπόφασιν. Οἱ δὲ μεγάλοι τῶν Ἀθηνῶν δημοδιδασκαλοὶ οἱ ἀποτελοῦντες τὸν Σύνδεσμον τῶν Ἑλλήνων δημοδιδασκάλων, οἱ ὡς ἄλλοι Ἴκκροι μεγάλως εἰς τὰς πτέρυγας αὐτῶν πεποιθότες ἤρχισαν νὰ δίδωσι δείγματα τῶν μεγάλων αὐτῶν σχεδίων καὶ τῶν εὐμενῶν πρὸς τοὺς συναδέλφους των διαθέσεων κηρύττοντες διαρρήδην ὅτι πολλοὶ τῶν δημοδιδασκάλων φέρουσι παρ' ἄξιαν τὸν βαθμὸν των καὶ δίδοντες οὕτω διὰ τῆς ἐξομολογήσεως των ταυτῆς τῆς ἀπερισκέπτου λαθῆν εἰς τοὺς δυσμενεῖς κατὰ τῶν διδασκάλων σκεπτομένους νὰ ἐφαρμόσωσι τὰ μελετώμενα δρακόνενα νομοθετήματα περὶ ἐπανεξετάσεως τῶν δημοδιδασκάλων, ὅπερ θὰ βλάψῃ πάντας καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐναβρυνόμενους ἐπὶ μεγαλοῦργοις σχεδίοις. Καὶ ὡς νὰ μὴ ἤρκει τοῦτο, ἤρχισαν καὶ νὰ πληρῶσι τὴν φαρέτραν των βελῶν, ἵνα βάλωσι κατ' ἐκείνων, οὗς οἱ Γερμανοὶ δημοδιδασκαλοὶ ὡς προμάχους αὐτῶν καὶ προστάτας ἤθελον θέσθι ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς αὐτῶν τιμῶντες καὶ γεραίροντες. Οὕτω φρονεῖ ὁ Σύνδεσμος ὅτι θὰ ἐπέλθῃ ἡ σύνδεσις ἡμῶν πάντων πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀδικουμένων διδασκάλων καὶ πρὸς ἀνθρώπων τῶν σχολείων; Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ δαπανῶσιν οἱ δημοδιδασκαλοὶ στερούμενοι καὶ κακούχοι, ἵνα ὑποθάληται ἡ διαίρεσις; Ὁμολογῶ ὅτι αὐτὰ εἶναι πράγματα λίαν ἀλγεινὰ καὶ ὑποθέτω ὅτι θὰ κατακριθῶσι παρὰ πάντων τῶν δημοδιδασκάλων τῆς Ἑλλάδος. Ὑπάρχει ἀνάγκη μεγάλη ἐνώσεως πασῶν τῶν δυνάμεων τῶν ὅπωςδήποτε ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν. Τὸ πνεῦμα τῆς αὐταρκείας τοῦ Συνδέσμου εἶναι ὀλέθριον εἰς τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν σκόπιμον λειτουργίαν αὐτοῦ. Καὶ βουλευταὶ καὶ ὑπουργοὶ καὶ παιδαγωγικοὶ καὶ ἄλλοι ἄνδρες φίλοι τῶν δημοτικῶν σχολείων πρέπει νὰ παρακληθῶσι νὰ συμμετάσχωσι τοῦ ἀγῶνος παρέχοντες τὰς συμβουλὰς των εἰς τὸ τί πρέπει νὰ γίνῃ. Δὲν βλέπουσιν ὅποια στοιχεῖα περικλείουσιν ἐν ἑαυτοῖς οἱ Γερμανοὶ δημοδιδασκαλοὶ, οἵτινες ἔχουσι πλείονα ἐφόδια τοῦ Συνδέσμου πρὸς τελεσφόρον ἐνεργείαν; Καὶ βουλευταὶ καὶ Διευθυνταὶ Διδασ-

σκαλείων και καθηγηταί Πανεπιστημίων και άλλοι λόγοι άνδρες είναι του σωματείου των δημοδιδασκάλων μέλη και ήγεται και αυτοί πρό πάντων διά των πεφωτισμένων ενεργειών των και διά του κύρους των εν τή επιστήμη κατέστησαν τό σωματεϊόν αυτό σεβαστόν εις σύμπασαν τήν Γερμανικήν αυτοκρατορίαν. Τοῦτο πάντως πρέπει νά γίνη και παρ' ήμιν. Ημεῖς τουλάχιστον θά επιδιώξωμεν τοῦτο άνενδότης. Αἱ παρεκτροπαί αἱ γινόμεναι ἄλλως μέ οὐχί κακήν πρόθεσιν δέν μάς ἀπελπίζουσι. Τήν ὠφέλειαν τοῦ ἔθνους διά τῶν καλῶν σχολείων ἔχοντες ὑπ' ὄψει θά ἐργασθῶμεν πρός βελτίωσιν τῶν διδασκάλων και πρός τό κλόν αὐτῶν. Εἶθε ὁ Θεός νά ἀξιώσῃ ήμάς νά ἴδωμεν δημοτικήν ἐκπαίδευσιν καλλιτέραν και σωφρονεστέραν! Εἶθε νά ἴδωμεν ἐν βραχεῖ χρόνῳ τοῦς διδασκάλους τῆς πατρίδος ήμῶν και ὑλικῶς και ήθικῶς ἀμειβομένους ὑπό τῆς πολιτείας και προστατευομένους. Ημεῖς οὐδέν ποθῶμεν ὑπέρ ήμῶν αὐτῶν, τὰ πάντα θέλομεν ὑπέρ τῶν σχολείων και τῶν διδασκάλων.

« Η Γερμανία δικαίως δύναται νά ὀνομασθῇ κατ' ἐξοχήν χώρα τῶν δημοδιδασκάλων, ἀλλ' ἀκριβῶς ἔνεκεν τούτου χώρα τῆς εὐκλείας τοῦ παρόντος και τοῦ εὐρύτερου ἀπωτέρου μέλλοντος. Ὅταν ὁ θεμελιωτής τοῦ μεγαλείου και τῆς Γερμανικῆς ἐνότητος τό μέγα κατόρθωμά του ἀνεκήρυξεν ὡς ὀφειλόμενον εἰς τόν κοινωνικόν πρωτεργάτην δημοδιδάσκαλον εἶπεν ἀλήθειαν, ἣν πρῶτοι ἐπωφελήθησαν ἐν τῷ μέλλοντι οἱ πικράν πείραν ἐν τῷ παθήματι αὐτῶν λαχόντες Γάλλοι, οἵτινες ἔκτοτε τήν ὑπεροχήν των ἐζήτησαν εἰς τήν ἐκ παραλλήλου προαγωγήν τῆς ὠφελίμου διανοητικῆς και στρατιωτικῆς τοῦ ἔθνους των ἐκπαίδευσως. Ἡγέρθημεν πρῶτα τινά και εἰδομεν ἑορταστικήν τήν Λειψίαν, πόλιν ὑπό ήμείσεως και πλέον ἑκατομμυρίου κατοίκων οἰκουμένην, τήν δέ κίνησαν αὐτῆς ὄλως πανηγυρικῆν. Εἶχεν ἐτοιμασθῇ ἐκτάκτως μεγαλοπρεπῶς πρός ὑποδοχήν τῶν πεντακισχιλίων διδασκάλων τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους, οἵτινες ἀπό βορρᾶ και νότον ἐξ ἀνατολῶν και δυσμῶν συνῆλθον ἐν Λειψίᾳ, ἐνθα ἔλαβε χώραν κατὰ τό ἔτος τοῦτο ἑτησία γενική τῶν δημοδιδασκάλων συνέλευσις. Ἀνάλογος πρός τήν τιμήν, ἣν περιεποιούν τῇ πόλει οἱ συνερχόμενοι Γερμανοί διδάσκαλοι ἦτο και ἡ ἐκ μέρους αὐτῆς ὑποδοχή. Ὁ πανηγυρικός στολισμός τῶν δημοσίων και ἰδιωτικῶν οἰκημάτων προσεφάνει τοῖς ἐρχομένοις ζένοις τόν ἐπί τῇ ἀφίξει αὐτῶν χαιρετισμόν πρός ἀποδείξιν τῆς συμπαθείας, ἣν τρέφει σύμπασα ἡ Λειψία πρός τοῦς πνευματικούς τῆς πατρίδος τροφείς. Σχεδόν ἀπασαί αἱ πολιτικάί ἐφημερίδες ἐγένοντο διερμηνεῖς τῶν αἰσθημάτων τούτων τῆς πόλεως. Αὐτός δέ ὁ ὑπουργός τῆς Παιδείας μετὰ τοῦ ἀνωτάτου ἐπόπτου τῶν σχολείων και συμβούλου τοῦ στέμματος κατήλθον ἐκ Δρέσδης ἐπί τούτω, ὅπως διά τῆς παρουσίας των τιμήσωσι τήν τῶν Γερμανῶν διδασκάλων συνέλευσιν. Πέντε κατὰ συνέχειαν κύρια συνεδριάσεις ἐγένοντο,

ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ὁποίων παρέστη ὁ Ὑπουργός τῆς Παιδείας και ὁ Δήμαρχος τῆς πόλεως. Ὁ Ὑπουργός πρῶτος λαβὼν τόν λόγον ἠύχριστήσε τήν συνέλευσιν τῶν διδασκάλων ἐπί τῇ προσκλήσει. « Αἰσθάνομαι ἐμυτὸν κολακευόμενον, εἶπεν, συμπαρακαθήμενος μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες ὡς ἀντικείμενον σκέψεων και φροντίδων ἔχουσι τήν πρόοδον και ὠφέλειαν τῆς Γερμανικῆς νεολαίας. Ἀκριβῶς ἡ αὐτῇ μέριμνα ἀπασχολεῖ και τήν Κυβέρνησιν, ἣτις πάντοτε ἐπιμελῶς ἀπέσχε νά προβῇ εἰς ἀποφάσεις ἀφορώσας τήν ἐκπαίδευσιν, χωρίς πρός τοῦτο νά ἔχη τήν πεφωτισμένην τῶν εἰδημόνων ἀνδρῶν τῆς χώρας γνώμην, φρονούσα ὅτι ἀποφάσεις τῆς Κυβερνήσεως στερούμεναι τοῦ φωτός ἐδικῶν περὶ τήν ἐκπαίδευσιν ἀνδρῶν οὐδαμοῦ ἄλλοθι δύνανται ν' ἀποβῶσι ἐπιβλαβεῖς ὅσον ἐπί ζητημάτων ἀφορώντων τήν τῆς χώρας ἐκπαίδευσιν. Διά τοῦτο ἐν ταῖς ἀποφάσεσιν αὐτῆς περὶ ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων τήν γνώμην τῶν ἀνδρῶν τούτων ὑπ' ὄψει ἔλαβεν. Ἐχουσα δ' ἡ Κυβέρνησις τήν ἰδέαν ὅτι ὁ διδάσκαλος ἔνα τό ἰδεῶδες τῆς ἀποστολῆς του κατανοήσῃ και ἐκπληρώσῃ, ἔχει ἀνάγκην προστασίας εἰς τὰς πραγματικάς αὐτοῦ ἀνάγκας, ἐφρόντισε διά καταλλήλων νομοθετημάτων νά ἐπαρκέσῃ εἰς ταύτας. » Ὁ Δήμαρχος ἐπίσης προσφώνων τήν Συνέλευσιν ἐξέφρασε τήν εὐγνωμοσύνην τῆς πόλεως ἐπί τῇ τιμῇ ἣτις προσγίνεται αὐτῇ φιλοξενούσῃ τοῦς διδασκάλους τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους. « Ἡ ἀπόλαυσις, ἣν δυνάμεθα νά προσφέρωμεν ήμιν εἶπεν εἶναι ἔνθεν μέν αὐτῇ Λειψίᾳ ἡ πόλις ἐν τῷ ἐκρινῶ αὐτῆς στολισμῷ ἡ τὰ μέγιστα τιμῶσα τὰς ὑπηρεσίας τοῦ σχολείου, ἄς παρέχει τοῦτο εἰς τό ἔθνος, ἔνθεν δέ τὰ ἐξαιρέτως λειτουργοῦντα ήμῶν ἐκπαιδευτήρια. »

Και ὄντως τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς Σαξωνίας ἰδίᾳ δέ τῆς Λειψίας ἀκμάζουσι ἴσως περισσότερον πάσης ἄλλης Γερμανικῆς χώρας. Ἐν αὐτῇ ἦδη ἐκπαιδευτικά τινες μεταρρυθμίσεις ὑπολειπόμεναι ἐτι ἐν ἄλλαις χώραις τῆς Γερμανίας λειτουργοῦσιν ἀπό πολλῶν ἐτῶν. Ἡ ἐπιθεώρησις τῶν σχολείων ὑπ' ἀνδρῶν λαμβανομένων ἐξ αὐτοῦ τοῦ κλάδου τῶν διδασκάλων και ἡ ἀπωτέρω ὑποχρεωτική ἐκπαίδευσις (Fortbildungsschule), τῶν ἀπό τοῦ σχολείου μετὰ τήν ὑποχρεωτικήν των φοίτησιν ἀπολυομένων παιδῶν λειτουργοῦσι ἦδη ἀπό πολλῶν ἐτῶν. Τὰ ζητήματα ταῦτα πρός τοῖς ἄλλοις πολλοῖς ἐτι παρῶρμησαν τήν συνέλευσιν τῶν Γερμανῶν διδασκάλων, ὅπως κατὰ τό τρέχον ἔτος ὀρίσωσι τήν Λειψίαν ὡς τόπον συνελεύσεως, ὅπου τινά μέν τῶν ὑπό συζήτησιν θεμάτων τῆς συνελεύσεως λειτουργοῦσιν ἦδη, τινά ὅμως και ὄλως ἀποκρούονται, καθὼς τό περὶ κοινῶν Σχολείων ἀδιακρίτως δογμάτων (Simultanschule).

Διά τοῦ νόμου τοῦ 1873 τὰ τοῦ λαοῦ Σχολεῖα δέν θεωροῦνται ὡς πρότερον, ἐξαρτώμενα ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀνήκουσι τῷ κράτει, ὅπερ διά τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἔχει τό δικαίωμα τῆς ἐποπτείας αὐτῶν. Ὁ Ὑπουργός ἔχει παρ'

ἑαυτῷ τό ἐξαμελές ἐκπαιδευτικόν συμβούλιον ἀποτελούμενον ἐξ ἀνδρῶν ἐντριῶν εἰς τὰ τῆς παιδείας, οἱ τρεῖς τῶν ὁποίων λαμβάνονται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν τῆς μέσης και κατωτάτης ἐκπαιδεύσεως. Τό ὄλον κράτος διαιρεῖται εἰς ἀνάλογα τῇ διοικητικῇ διαιρέσει 26 σχολικά διαμερίσματα μετ' ἰσαριθμῶν Ἐπιθεωρητῶν ἐκλεγομένων ἐξ ἐδικῶν περὶ τήν ἐκπαίδευσιν ἀνδρῶν ἀδρῶς ὑπό τῆς πολιτείας ἀμειβομένων. Ἐκαστος τούτων τῶν ἐπιθεωρητῶν ὑποβάλλει ἑτησίαν ἐκθεσιν τῷ ὑπουργεῖῳ και ὑποχρεοῦται νά ἐπισκεφθῇ ἀπαξ τοῦ ἔτους ἡ τουλάχιστον ἐντός διετίας ἕκαστον σχολεῖον τῆς δικαιοδοσίας του. Τὰ τοῦ λαοῦ Σχολεῖα ἐν Σαξωνίᾳ βασιζονται εἰσέτι ἐπί τῆς κατὰ δόγματα ἰδρύσεως αὐτῶν (Konfessionalismus), ἣτις εἶναι ἀκριβῶς ἀντίθετος τῶν ἐνωτικῶν λεγομένων σχολείων (Simultanschule).

Τό μέγιστον και φλέγον ζήτημα διά τήν Γερμανίαν ἦδη εἶναι τό κοινωνικόν. Τοῦτο ἀπειλεῖ ἦδη νά διαιρέσῃ τό Γερμανικόν ἔθνος, ὡς ποτε τό θρησκευτικόν ζήτημα εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα. Ὁ διδασκαλικός κόσμος πιστεύει ὅ,τι τό μόνον μέσον οὐ μόνον τῆς καταστολῆς ἀλλά και ἐξαλείψεως τῆς κοινωνικῆς ταύτης διαιρέσεως εἶναι ἡ συγχώνευσις τῶν σχολείων εἰς ἐν ἑθνικόν Γερμανικόν σχολεῖον ἀδιακρίτως δογμάτων και κοινωνικῶν διαιρέσεων (Simultanschule), ὅπου ὁ γερμανόπαις ὀφείλει ἀσχετῶς πρός τὰ θρησκευτικά δόγματα νά μανθάνῃ πρῶτον νά αἰσθάνηται ἑαυτὸν ὡς ἄνθρωπον, ὡς πολίτην ἔχοντα ἴσα δικαιώματα ἐν κοινῇ πατρίδι. Ἄλλ' ἀντιμέτωπος ἵσταται τῇ ἰδέᾳ ταύτῃ κατ' ἐξοχήν ἡ μερίς ἐκείνη, ἣτις τόν λόγον περὶ τῆς κατὰ Χριστόν πολιτείας ἀνά στόμα μεγαλοφρονότατα φέρει, ἀρνούμενη ν' ἀκολουθήσῃ τήν ὑψηλὴν τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν τοῦ θεωρεῖν τόν πλησίον ὡς ἀδελφόν και τοῦ βοηθεῖν ἐν ἀγάπῃ τοῦ; πτωχοῦς τῷ πνεύματι και φρονούσα ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτως, ὅτι ὁ κοινωνικός κίνδυνος μόνον διά τῶν δογμάτων δύναται νά ἀποσοβῆθῇ και τῆς διανοίξεως χασμάτων ἔνεκα τῶν θρησκευτικῶν ἀντιθέσεων και κοινωνικῶν διαιρέσεων μεταξύ τῶν Γερμανῶν πολιτῶν. Διά τοῦτο ὡς πρῶτον θέμα τῆς συνελεύσεως ἦτο « τὰ ἀδιακρίτως θρησκείας ἐνωτικά σχολεῖα πρέπει νά ὦσι ἐν τῷ μέλλοντι σχολεῖα τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους. » Ἐνιαχοῦ τῆς Γερμανίας εἰσῆχθησαν ἦδη τὰ σχολεῖα ταῦτα, ἀλλά καταπολεμοῦνται σφοδρῶς ὑπό τῆς ἐκκλησίας, ἣτις διά τῶν ἐνωτικῶν τούτων σχολείων ἀπόλλυσι τήν ἦν ἀσκεῖ ἐν τῇ θρησκευτικῇ διδασκαλίᾳ ἐποπτείας τῶν σχολείων. Τό ἔδαφος ἐκ μέρους τῶν κληρικῶν δέν παραχωρεῖται εὐκόλως, ἀλλά τὰ ἐνεργήοντα ἑκατοστά τῶν διδασκάλων, ἄτινα ὑποστηρίζουσι τήν νέαν ὁδὸν ἐν τῇ Ἐθνικῇ ἐκπαιδεύσει εἶναι δύναμις ἀκαταγώνιστος. Ὅτε δέ κατὰ τό παρελθόν ἔτος ὁ Ὑπουργός τῆς Παιδείας ἐν Βερολίνῳ ὑπέεικν εἰς τὰ νεύματα τοῦ κληρικῶν κόμματος, τοῦ κέντρου, εἰσῆγαγεν νομοσχέδιον, δι' οὐ ὑπῆγε τὰ σχολεῖα ἐκ νέου τῇ ἐκκλησίᾳ ὀλόκληρος ἡ Γερμανία εἰσέσθη και

ὁ Ὑπουργός ἐκείνος κατέπεσε μετὰ τοῦ νομοσχεδίου του, διότι οἱ Γερμανοὶ χαρίζουσι ἴσως ἄλλοις λαοῖς μεσημβρινωτέροις τό ἀσχολεῖσθαι και μεριμᾶν περὶ πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ἐπ' οὐδενὶ ὅμως λόγῳ πράττουσι τοῦτο κατόπιν παθημάτων διά τήν ἀνατροφήν τῶν τέκνων των.

Και ἐν Ἑλλάδι ἄλλοτε ἐπί τοῦ τότε Ὑπουργοῦ Βαλασσοπούλου ἠγέρθη τό αὐτό ζήτημα τῆς ἀναθέσεως τῆς τοῦ λαοῦ ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἱερέων. Ἄν και ὁ κίνδυνος δέν εἶχε τόν αὐτόν ὅν ἐν Γερμανίᾳ χαρακτηρα, ὅπου ὁ κληρὸς διά τῆς ὑφαρπαγῆς τῆς τοῦ λαοῦ ἐκπαιδεύσεως ἐπιζητεῖ τήν ἀπόλυτον ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ και τῇ κοινωνίᾳ ἰσχύν, ἀλλά μᾶλλον κίνδυνον τῆς πνευματικῆς ἀποτυφλώσεως τῶν παιδῶν, ὁ τότε ἐν τῇ ἐνεργῷ αὐτοῦ δράσει εὐρισκόμενος ἐν Ἀθήναις Διδασκαλικός Σύλλογος διευθυνόμενος ὑπό ἀνδρῶν συναισθηνομένων τόν κίνδυνον, εἰς ὃν τό Ἑλληνικόν ἔθνος πνευματικῶς θά ὠθεῖτο, ἀπέκρουσε τελεσφόρως τήν ἐν τοῖς γραφείοις τοῦ Ὑπουργείου ἀνακύψασαν τοιαύτην ἰδέαν.

Δεύτερον ζήτημα ἦτο ἡ ἐποπτεία τῶν Σχολείων ὑπ' ἀνδρῶν λαμβανομένων ἐξ αὐτοῦ τοῦ κλάδου τῶν διδασκάλων, θεσμός ἦδη ἀπό ἐτῶν ἐν Σαξωνίᾳ λειτουργῶν εὐδοκίμως. Οἱ διδάσκαλοι φρονούσιν ὅτι ἐν ταῖς τάξεσι αὐτῶν διαθέτουσι τόν ἀριθμὸν γενικῶς και παιδαγωγικῶς μεμορφωμένων δυνάμεων, ἔνα και πάλιν ἐγείρωσιν ἐν Λειψίᾳ τήν ἀπαίτησιν τῆς ἐποπτείας τῶν Σχολείων ὑπ' ἀνδρῶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ κλάδου των λαμβανομένων. Ἀπαιτοῦσιν, ὅπως ἀρβῶσιν αἱ ὑπό μὴ ἐδικῶν τῆς παιδαγωγικῆς ἐνεργουμένων κατὰ τόπους ἐπιθεωρήσεις, αἵτινες ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον ἀνατίθενται εἰς τοῦς κατὰ τόπους ἱερεῖς, τοσοῦτον δέ μᾶλλον ἐπιμένουσι εἰς τοῦτο, καθ' ὅσον ἐν ἀπάσῃ τῇ Αὐστρίᾳ και ἐνιαχοῦ τῆς Γερμανίας αὐτῆς ὁ κληρὸς ἀπεκλείσθη τῆς ἀναμίξεως εἰς τὰ σχολεῖα.

Τρίτον ἐκ τῶν γενικῶν ζητημάτων τῆς συνελεύσεως ζήτημα ἦτο ἀἡ ἀνάγκη τῆς τοῦ λαοῦ περαιτέρω ἀναπτύξεως μετὰ τήν τοῦ σχολείου ὑποχρεωτικήν φοίτησιν μέχρι τοῦ χρόνου τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως. Τό θέμα ἀνέπτυξεν ἐν μέλος τῆς Πρωσικῆς βουλῆς ὁ Rickert, ὅστις τυγχάνει μέλος τοῦ πρός μὀρφωσιν τοῦ λαοῦ ὑπάρχοντος Συλλόγου. Διά τῶν προτεινομένων θέλουσι νά παρακολουθήσωσι τόν παιδα τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει καθ' ὅλα τὰ στάδια τῆς ἡλικίας του, διά τῆς ἰδρύσεως ἐκπαιδευτικῶν τοιούτων τοῦ λαοῦ ἰδρυμάτων, εἰς ἃ οἱ Σύλλογοι οἱ πρός μὀρφωσιν τοῦ λαοῦ ὑπάρχοντες και οἱ διδάσκαλοι νά παράσχωσι τήν αὐτοπροαίρετον συνδρομήν των. Πολλοὶ δ' ἐπίσης εἶναι αἱ εἰδικαί τῶν διδασκάλων συνελεύσεις αἱ ἀφορῶσαι τήν συζήτησιν ἐιδικωτέρων ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων.

Δέν ἦτο δέ μόνον ἡ ἐκ τῶν συζητήσεων σκοπούμενη ὠφέλεια. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ παρέχονται τῷ διδασκάλῳ τὰ μέσα τῆς περαιτέρω μορφώσεώς του διά παντός διδακτικοῦ, ὅπερ παρέχει ἐκάστη

πολις ἐν ἣ αἱ συνελεύσεις γίνονται. Βιβλιοθήκαι, βιομηχανικά καταστήματα καὶ λόγου ἄξια δημόσια ἰδρύματα, πρὸς δὲ μεγάλη καὶ πλουσία ἐκθεσις τῶν πρὸς διδασκαλίαν ὀργάνων καὶ μέσων ἐν τοῖς σχολείοις ἀπασχόλησαν τὸν νοῦν τῶν διδασκάλων πρὸς πλουτισμὸν τῶν γνώσεών των. Ἐν Γερμανίᾳ ὁ διδάσκαλος δρᾷ ὡς δύναμις ἀναγνωρίζομένη ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας, ἰκανὴ πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος. Ἐν Ἑλλάδι τοῦναντίον παρημελήθη ὑπ' ἀμφοτέρων τούτων καὶ ἐρρίφθη ἄθυρμα τῆ πολιτικῆ ἀκολασίας. Τὰ σωφρονοῦντα ἔθνη ἐπιζητοῦσι τὴν μόρφωσιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος ἀρχόμενοι ἀπὸ θεμελίων, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ἐν Ἑλλάδι ἐπιδιώκομεν τοῦτο ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς στέγης, ἡ σήμερον δὲ δεινὴ κρίσις, ἣν διέρχεται ὁ ἑλληνισμὸς σύμπας, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἀστόχου ἡμῶν πολιτείας, τὴν θεραπείαν δὲ τοῦ κακοῦ τούτου πρέπει νὰ ἐπιζητήσωμεν οὐχὶ ἐν τῷ προσώπῳ τόσο τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ἀλλ' ἐν τῷ προσώπῳ ἀρίστου Ἐκπαιδευτικοῦ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδύσεως.

Σ. Σακελλαρόπουλος.

Η ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΕΝ Τῆ ΑΝΑΤΡΟΦῆ

Πᾶν φαινόμενον ὑπόκειται εἰς μίαν ἢ καὶ περισσότερας αἰτίας, αἵτινες προκαλοῦσι τοῦτο. Ἡ γνώσις δὲ τῆς αἰτίας ταύτης ἢ τῶν αἰτιῶν ἐν τῷ σωματικῷ τοῦ ἀνθρώπου βίῳ ἐκλήθη *διαγνωστικὴ* καὶ θεωρεῖται ἐν τῇ ἰατρικῇ ὡς τὸ σπουδαιότατον καὶ ἀναγκαϊότατον μέσον πρὸς ἰατροῦ τῶν νοσημάτων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ φαινόμενα τοῦ ψυχικοῦ βίου, καὶ ἡ νόσις, καὶ τὸ συναισθηματικὸν καὶ ἡ βούλησις καὶ ἡ μνήμη καὶ ἡ φαντασία καὶ ἡ αἰσθητικὴ καὶ παραστατικὴ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς ὑπόκειται εἰς νόμους σταθεροῦς καὶ ἀμεταβλήτους, ἀνάγκη καὶ ἐνταῦθα νὰ ζητῶνται πάντοτε αἱ αἰτίαι αἱ προκαλοῦσαι τὰ φαινόμενα ταῦτα καὶ νὰ γίνεται πρὸς ἄρσιν τῶν φαινομένων τούτων ἐνέργεια ἐπὶ τὰς αἰτίας, ἐν ἄλλοις λόγοις πρέπει καὶ ἐνταῦθα νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ διαγνωστικὴ, ἣν πρὸ πολλοῦ μεταχειρίζεται τελεσφόρως ἡ ἰατρικὴ. Ὡς παράδειγμα δὲ τῆς ἡμετέρας γνώσεως φέρομεν ἐν φαινόμενον ψυχικὸν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν *φυγοπониαν*, ἵνα πεισθῶμεν πόσον ἀναγκαῖα εἶναι πρὸς τὴν ὀρθὴν χρῆσιν αὐτῆς καὶ θεραπείαν ἡ διαγνωστικὴ ἐν τῇ ἀνατροφῇ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἐν τῇ ἰατρικῇ.

Ἡ ἀποφυγὴ ἐργασίας εἴτε σωματικῆς εἴτε πνευματικῆς δύναται νὰ προέρχεται ἢ ἀπὸ ἀτονίαν τοῦ σώματος ἢ ἀπὸ κράσιν φλεγματώδη ἢ ἀπὸ ἑλλείψιν ἐνδιαφέροντος πρὸς τὴν ἐπιβαλλομένην ἐργασίαν, ἢ ἀπὸ ἰσχυρογνωμοσύνην, διότι δὲν ἀναγνωρίζεται ἡ ἐργασία, ἢ ἀπὸ κακὴν ἔξιν εἰς τὴν ῥαθυμίαν καὶ ἀπραξίαν. Πρὸς διόρθωσιν δὲ τοῦ ἐλαττώματος τού-

του, ὅπερ δύναται νὰ καταστήσῃ τὸν ἀνθρώπον δυστυχῆ διότι ἡ ἀργία εἶναι μήτηρ τῆς κακίας, πρέπει ἀναλόγως τῆς διαγνώσεως τῆς αἰτίας νὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ τὰ κατάλληλα θεραπευτικὰ μέσα. Καὶ ἂν μὲν ἡ φυγοπониα προέρχεται ἐξ ἀτονίας τοῦ σώματος, τότε πρέπει νὰ ἐνισχύσωμεν τὸ σῶμα διὰ τῆς καταλλήλου διαίτης, ἂν δὲ ἐκ φλεγματώδους κράσεως, πρέπει νὰ ὑπερνικήσωμεν τὴν ῥαθυμίαν ταύτην διὰ τῆς ἀσκήσεως εἰς τὴν ἐργασίαν, διὰ τῆς συναναστροφῆς μὲ παῖδας φιλοπόνους καὶ ζωηρούς, διὰ τῶν παιγνιδίων· ἂν δὲ ἐξ ἐλλείψεως ἐνδιαφέροντος, νὰ διεγείρωμεν τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν ἐργασίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἐνδιαφέρον γεννᾶται, ὅπου ὑπάρχει κατανόσις τοῦ πράγματος καὶ πεποίθησις εἰς ἑαυτὸν τοῦ ἐργαζομένου, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ γίνηται ἡ διδασκαλία οὕτω, ὥστε νὰ κατανοῇ ὁ μαθητῆς τὸ μάθημα, νὰ ἀναγνωρίζεται δὲ καὶ ἡ μικρὰ αὐτοῦ ἐπιτυχία, ἵνα ὁ μαθητῆς ἐνθαρρυνθῇ καὶ ἐπιδιώκῃ τὴν ἐκ τῆς φιλοπονίας προερχομένην εὐχαρίστησιν. Ἄν δὲ ἡ φυγοπониα προέρχεται ἀπὸ κακὴν ἔξιν, διότι παιδιόθεν οἱ γονεῖς ἐφείδοντο τοῦ παιδιοῦ καὶ ὑπὸ κακῶς ἐννοουμένης στοργῆς ἄφινον αὐτὸ ἐν ἀκνησίᾳ καὶ ἀπραξίᾳ, ὥστε νὰ ἐξοικειωθῇ τὸ σῶμα του πρὸς τοιαύτην συνήθειαν, τότε πρέπει διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ καρτερίας νὰ καταβληθῇ προσπάθεια, ἵνα γεννηθῇ ἄλλη ἔξις, ἡ φιλοπониα, κατὰ τὴν μέθοδον τῆς θεραπείας *contraria contrariis*. Τὸ φαινόμενον τῆς φυγοπονίας καὶ ἀπραξίας καὶ ἀμελείας ἐν τῇ μικρᾷ ἡλικίᾳ εἶναι σοβαρὸν καὶ ἐπικίνδυνον καὶ πρέπει ὁ διδάσκαλος νὰ μεταχειρισθῇ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν τέχνην πρὸς θεραπείαν· διότι ἡ ἀργία εἶναι δυστυχῶς ὄχι μόνον μήτηρ τῆς κακίας, ἀλλὰ καὶ τῆς μωρίας.

Ἡ σκέψις ἀναπτύσσεται διὰ τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἀσχολίας καὶ τῆς ζητήσεως. Οἱ ἐξοικειωθέντες πρὸς βίον ἀπράγμονα καὶ πρὸς τὴν ῥαστώνην καταπίπτουσι νοητικῶς καὶ ἐμφανίζονται μωροί, ἐν ᾧ ἄλλοτε δὲν ἦσαν τοιοῦτοι. Οὕτω βλέπομεν καὶ τὴν φύσιν διὰ τῆς μεταλλαγῆς τοῦ βίου βελτιουμένην ἢ διαφθειρομένην. Καὶ ἡ ὀρθὴ ἀνατροφή καθήκον ἔχει διὰ τῶν συνετῶν καὶ περισσευομένων αὐτῆς μέτρων νὰ προφυλάξῃ τοὺς λαοὺς ἀπὸ τῆς κητάπτωσιν, νὰ καθοδηγήσῃ δὲ αὐτοὺς καὶ ἐφοδιάσῃ μὲ τὰ ἀπαιτούμενα μέσα πρὸς βίον τελειότερον. Ἐν δὲ μέσον πλείστου λόγου ἄξιον εἶναι καὶ ἡ φιλοπониα. Τὰς σκέψεις ταύτας βεβαίως εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ὁ Rousseau, ὅταν ἔγραφεν ἐν Αἰμιλίῳ «Καθὼς ἐκθηλύεται τὸ σῶμα τοῦ δεσπότου, ὃν ἐνδύουσι καὶ δι' ὃν ἐργάζονται οἱ ὑπηρέται, οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ μαθητοῦ, ὅπερ προφυλάττεται ἐν τῇ μαθήσει ἀπὸ ἐντασιν τῆς πνευματικῆς δυνάμεως. Καθὼς οἱ ἄνθρωποι ἐπιμελοῦνται νὰ ἐξεύρωσι μεθόδους, ἵνα μαθητῶν ἀνέτως τὰς ἐπιστήμας, ἔπρεπε νὰ φροντίσουν νὰ ἐξεύρουν καὶ μέθοδον, καθ' ἣν νὰ μαθητῶσι κοπιᾶζοντες. Τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον».